

Stručni rad

STOP OGOVARANJU!

**Vesna Penec, prof. slovenskoga jezika
Osnovna škola Gorica Velenje**

Sažetak

Stop ogovaranju! bio je jedan od prioriternih projekata Osnovne škole Gorica u školskoj godini 2018./2019. Glavni cilj projekta jest poticanje tolerancije, poštovanja, surađivanja i prijateljstva između djece i mladih. Međunarodni dan tolerancije i prijateljstva, koji je proglasila Organizacija Ujedinjenih naroda, a obilježava se 16. studenog, obilježen je aktivnostima u projektnome tjednu. One su se nastavile kroz cijelu školsku godinu i temeljile su se na međupredmetnom povezivanju s uključivanjem u proces učenja tematskih sadržaja o pravima čovjeka i temeljnih sloboda te organiziranjem i provedbom kulturnih dana.

Ključne riječi: prioritetni projekt, projektni tjedan Stop ogovaranju!, tolerancija, posljedice netolerancije, međupredmetno povezivanje

1. Uvod

Škola je odgojno-obrazovna ustanova koja učenicima omogućuje organizirano i sustavno stjecanje znanja i vještina (SSKJ, 2000.) te ih istovremeno priprema i odgaja u odgovorne pojedince s ciljem da, kada završe školovanje, budu opremljeni svim osnovnim znanjima, vještinama i vrednotama koje su potrebne za samostalan društven i profesionalan život. Zakon o osnovnoj školi u članku 2. (Ur. l. RS, br. 81/06) određuje ciljeve osnovnoškolskoga obrazovanja. Osim omogućavanja kvalitetne osnovne opće naobrazbe cjelokupnom stanovništvu, uključuje i ciljeve koji također bitno utječu na skladan tjelesni, spoznajni, osjećajni, moralni, duhovni i socijalni razvoj pojedinca, pri čemu se uvažavaju razvojne zakonitosti. Osnovnoškolsko obrazovanje zato važno oblikuje i utječe na osobni razvoj učenika u skladu s njegovim sposobnostima i zanimanjima, a propisanim nastavnim planovima te redovitim i proširenim programom važno pridonosi odgoju za poštovanje i sudjelovanje, prihvaćanje različitosti i međusobne tolerancije uz poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Iz nabrojenog proizlazi da je osnovni cilj osnovnoškolskog obrazovanja osposobiti učenike da postanu autonomni, samostalni i odgovorni pojedinci tako što im se omogućuje kvalitetan sustav odgoja i obrazovanja sa stručno obrazovanim i osposobljenim odgojiteljima u vrtićima i učiteljima u školama. I to je jedan od razloga zašto Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju u RS posvećuje osobitu pozornost značenju i dužnostima stručnih pedagoških radnika, odnosno da predškolskoj djeci i učenicima savjesno prenesu vrijednosna načela, osobno ih suoblikuju, nude pomoć i pružaju potporu kada je to potrebno te ih odgajaju i obrazuju tako da će usvojiti nastavne i radne navike na putu prema njihovoj odraslosti.

Odgoj, znanja, vještine i vrednote u svakodnevnom životu djece u razdoblju odrastanja međusobno su neodvojivo povezani i prepleteni, zbog čega je suvremeni odgojno-obrazovni sustav otvoren i prilagodljiv sve bržim i češćim promjenama u društvu, koje se temelji na opće prihvaćenim civilizacijskim vrednotama i normama, kao što su ljudska prava i dužnosti, među koje spadaju i tolerancija, međusobno poštovanje, poticanje međusobne pomoći i solidarnosti, briga za okoliš, poštovanje međugeneracijskih razlika i ostalo, također ostvarivanje ciljeva inkluzije i integracije kojima suvremeni odgojno-obrazovni sustav posvećuje osobitu pozornost. Potonji su odgovor na mnoge neželjene pojave koje utječu na mlade generacije i iz društva se prenose u vrtiće i škole te omogućuju ranjivim skupinama, kao što su djeca s posebnim potrebama, jednakovrijednu i ravnopravnu uključenost u odgojno-obrazovni sustav, a time društvo, bez obzira na njihovu etničku, socijalnu, ekonomsku, tjelesnu, duševnu ili drugu različitost, posebnost [2].

2. Netolerancija kao neželjena društvena pojava

Jedna od mnogih neželjenih i sve češće primijećenih društvenih pojava u školskome prostoru jest netolerancija. UNESCO-va Deklaracija o principima tolerancije definira je kao poštovanje, prihvaćanje i priznavanje različitosti naših svjetskih kultura, naših oblika izražavanja i načina biti čovjek. Potiče znanje, otvorenost, sporazumijevanje i slobodu misli, savjesti i uvjerenja. Iako važne međunarodne povelje određuju i štite ljudska prava i temeljne slobode, u svakodnevnome životu usprkos svemu primjećuje se sve više oblika prikrivene netolerancije kada pojedinci posredno odbacuju ili odbijaju druge, zastrašuju ih, podsmjehuju im se ili izražavaju o njima različite predrasude ili stereotipe, stoga je prepoznavanje i pravovremeno sprečavanje, a prije svega preventivno djelovanje i redovito osvješćivanje o uzrocima i posljedicama netolerancije, jedan od prioritetnih projekata suvremenoga školskog sustava i u Osnovnoj školi Gorica u Velenju.

Zato je učiteljsko vijeće u skladu s člankom 31. Zakona o osnovnoj školi (ZOsn, Ur. l. RS, br. 81/06), koji određuje godišnji radni plan škole kao temeljni dokument kojim škola određuje sadržaj, opseg i raspoređivanje odgojno-obrazovnog i ostalog rada u skladu s predmetima i nastavnim planom te opseg i raspoređivanje interesnih i drugih aktivnosti u pojedinačnoj školskoj godini, u školskoj godini 2018./2019. kao dio nastavno-odgojnog programa u njega uključilo projekt Stop ogovaranju! i odredilo glavne ciljeve i aktivnosti te zadaće osvješćivanja, prepoznavanja i rješavanja problematike netolerancije. Time je škola aktivno pristupila sustavnom ostvarivanju svojeg poslanstva, također s planskim prenošenjem takvog sustava vrednota mladima koji će biti trajno usmjeren i pridonijet će većoj toleranciji, poštovanju i prihvaćanju različitosti te prepoznavanju neprimjerenosti bilo kakvog oblika netolerantnog ponašanja i odstranjivanju njegovih negativnih posljedica i u budućnosti.

Osnovni cilj projekta Stop ogovaranju! jest osvijestiti i upozoriti mlade na prisutnost i raširenost, a prije svega na neprihvatljivost te pojave u njihovoj užoj i široj socijalnoj okolini, školi i društvu te ih istovremeno potaknuti i pripremiti na posve samostalno traženje i izražavanje poželjnih oblika suživota među ljudima i na samokritično prepoznavanje i izbjegavanje neželjenog, s naglaskom na poticanje pozitivnih autentičnih međusobnih odnosa koji se temelje na vrednotama poštovanja, prihvaćanja različitosti, prijateljstvu i sudjelovanju. Uz potporu Ministarstva obrazovanja, znanosti i sporta, Ministarstva pravosuđa, počasne pokroviteljice projekta pučke pravobraniteljice Vlaste Nussdorfer i uz medijsko pokroviteljstvo časopisa Delo projekt se odvijao na dvije razine, izvođenjem projektnoga tjedna u razdoblju od 12. 11. do 16. 11. 2019. i redovitim uključivanjem pojedinačnih projektnih sadržaja u redovitu nastavu s međupredmetnim sudjelovanjem svih stručnih suradnika škole tijekom cijele školske godine.

Učenici kroz proces socijalizacije u školi u svojim matičnim razrednim odjeljenjima uče o životu u zajednici i navikavanju na njega. Vježbanjem umijeća komuniciranja, mijenjanjem, prepoznavanjem i prilagođavanjem uloga jačaju osjećaj empatije i zajedničke dinamike te osvješćuju važnost zadovoljavanja osnovnih potreba i prava čovjeka da bude drukčiji. [1]. U tu dinamiku neposredno ulaze zaposleni u odgojno-obrazovnim ustanovama, gdje stručni suradnici osim obrazovnih zadataka nastavnih planova u sekundarnoj socijalizaciji u vrijeme nastave preuzimaju i odgojnu ulogu roditelja, čime u razdoblju odrastanja važno utječu na oblikovanje pojedinčeve osobnosti i njegova ponašanja u društvu. Činjenica je da svaki

učenik u osnovnoškolskom obrazovanju postupno oblikuje svoj identitet, na koji različitim intenzivnošću neposredno utječe više čimbenika iz uže i šire socijalne okoline, roditelji, treneri, suučenci, prijatelji, susjedi /.../ također učitelji i odgojitelji, koji mogu i moraju preuzimati odgovorniju ulogu u procesu suoblikovanja mladog čovjeka ne samo aktivnostima koje su planirane u godišnjem planu i programu rada nego i vlastitim primjerom postupanja i ponašanja u razredu i izvan školskog prostora.

3. Izvedba projektnih aktivnosti

Nositeljice projekta bile su učiteljice slovenskoga jezika, njemačkoga jezika te domovinskog i državljanškog odgoja, koje su na početku školske godine u suradnji s obrazovnim centrom Eksena u sklopu planiranja godišnjih planova i programa rada pojedinačnih razrednih i stručnih aktiva pripremile temeljna ishodišta, smjernice i prijedloge za izvođenje međupredmetnog povezivanja i projektnog tjedna. Planirane aktivnosti odvijale su se zgusnuto u razdoblju od 12. 11. do 16. 11. 2019. u obliku organizacije i izvedbe kulturnih dana, koji su istovremeno bili predviđeni u individualnim godišnjim planovima i programima rada razrednika pojedinačnih razrednih odjeljenja. Druge aktivnosti odvijale su se organizirano tijekom cijele školske godine i značile su redovito neposredno i posredno uključivanje i obrađivanje tematskih sadržaja projekta u nastavi kod različitih predmeta i razrednih satova.

Obrazovni centar Eksena, kao jedna od uglednijih ustanova u regiji koja obrazuje i savjetuje na području ljudskih prava i temeljnih sloboda, odnosa, osobnog razvoja i tolerancije, mladima je na početku školske godine predstavio problematiku ogovaranja kao oblik govora mržnje koji izaziva širenje netolerancije i mržnje, koji se obično pokazuju u različitim oblicima netolerancije, agresije i socijalnog nasilja prema drugima. Učenici su radom u radionicama kroz glazbu, sliku i riječ te igru upoznavali različite oblike ogovaranja, kao što su širenje zlonamjernih poluistina, neistina, laži i izmišljotina kako bi se naštetilo osobnom dostojanstvu druge osobe, činove mržnje i raznolikost oblika nasilja nad pojedincem te širili poruku o značenju tolerancije. (Eksena, www.eksena.si)

Učenici 1. i 2. trijade na temu obrađenog tematskog sklopa u rujnu su svakodnevno slušali bajke iz serije bajki Lahkonočnice u interpretaciji dramskih glumaca u suradnji s A1 Slovenija i Prvim programom Radija Slovenija. Naime, bajke imaju simbolično značenje, s jedne strane pomoću njih najmlađi lakše i brže shvate kompleksnije teme, kao što su ljudska prava i temeljne slobode, jačaju osjećaj važnosti poštovanja i prihvaćanja drugih bez obzira na etničku pripadnost, nacionalno podrijetlo, spol, jezik, ekonomski položaj, a s druge strane djetetu lakše prenesemo željene etične i moralne norme ili vrednote jer se najmlađi prilično brzo mogu poistovjetiti s likovima iz bajki kojima se dogodi nepravda i da je u redu da na kraju pobijedi dobro. Nakon slušanja bajki pod mentorstvom razrednica izveli su kraće sadržajne diskusije, na kojima su učenici objasnili poruku bajke i prepoznali, nabrojali i opisali primijećene primjere pojava (ne)tolerancije te izražavali osjećaje kada bi primijetili neprijemljiva i neprihvatljiva ponašanja i postupanja. Dojmove uz bajke na kraju su i likovno izrazili, a djela su zatim izložili po školskim hodnicima kako bi izazvali pozornost na biti, postati i ostati tolerantan prema drugima i drukčijima i tijekom odmora.

Važniji dio osvješćivanja o svakodnevnoj prisutnosti pojava netolerancije u društvu predstavljao je kulturni odgoj. Upotrijebljena je metoda lutkarske predstave za učenike 1. trijade. Izveo ju je obrazovni centar Eksena, koji je odveo učenike u svijet bajki pomoću lutkarsko-glazbene predstave Dinosaur Tiko i veliki zub, kojom ih je podučio »da moramo voljeti sebe i druge, čak i ako nismo savršeni«.

U godišnjim planovima i programima rada učitelji su na temu tolerancije i u okviru prioritetnog projekta Stop ogovaranju! za učenike od 6. do 9. razreda planirali kulturne dane. Dan aktivnosti bio je osmišljen međupredmetno, i to tako da su učenici u različitim radionicama vođeno razmišljali ili stvarali na temu tolerancije. Kazališna radionica bila je namijenjena stjecanju i dopunjavanju specifičnih znanja i iskustava s područja kazališnih i filmskih elemenata. Učenici su napisali scenarij filmske priče i snimili kraći film na temu ogovaranja, koji je sadržavao i situaciju ogovaranja koja je predstavila doživljavanje emocionalne tjeskobe ogovarane osobe ili više osoba koje su ogovaranje izazvale. Film je u završnom dijelu predstavio i moralno te etično rješenje odigrane situacije s poukom.

Budući da je glazba univerzalni jezik ili onaj medij izražavanja kroz koji su pojedinci stoljećima izražavali svoje individualne poglede na svijet, osjećaje i želje, pa i neslaganje s društvenim prilikama, upozoravali na neželjene oblike ponašanja i sanjali o boljem životu, glazbena radionica među učenicima je više nego postigla svoj cilj. Učenici su iskoristili mogućnost individualnoga izražavanja stvarajući vlastite autorske pjesme i čitajući vlastite pjesme i pjesme drugih poznatih i posve nepoznatih autora. Poslušali su motivacijski usmjerene tekstove slovenskih i stranih glazbenika, koji se u svojim pjesmama dotiču upravo te problematike. Na završetku kulturnoga dana učenici su vlastitu autorsku pjesmu u obliku rapa otpjevali i na školskome hodniku.

Debatu možemo interpretirati kao poseban komunikacijski događaj o određenoj temi, u kojoj se kroz moralno-etičko sito suočavaju mišljenja, pogledi, stajališta, pa i predrasude svih sugovornika. Razgovori su osmislili pojam ogovaranja, njegove uzroke i posljedice, individualna iskustva i moguća rješenja. Učenici su predstavljali svoje poglede na netoleranciju, proizlazeći iz vlastitih iskustava, tražili su rješenja o mogućim načinima sprečavanja nasilništva i pri zaključku se slagali da je biti drukčiji vrednota, dodana vrijednost društva i da je rješenje moguće samo zajedničkim trudom za širenjem kulturne tolerancije.

Na nastavi slovenskoga jezika i satovima razredne zajednice ishodište međupredmetnih projektnih aktivnosti predstavljali su roman za djecu i mlade Čudo, iz 2013. godine, autorice Raquel Jaramillo Palacio i u prijevodu Boštjana Gorenca – Pižame, te film koji je snimljen po istoimenoj knjizi s naslovom Wonder o dječaku Augustu Pullmanu čija je jedina želja bila da ga ostali učenici zbog njegova neobičnog lica nakon mnogih napornih operacija prihvate kao ravnopravnog. Odlična priča, s kojom su se učenici mogli poistovjetiti i gdje se mogao izraziti njihov osjećaj empatije, postala je ishodište za razmišljanja o vlastitim iskustvima iz gledišta osobe koja ogovara i osobe koju ogovaraju, koja su učenici nakon mjesec dana međusobnih diskusija zabilježili na plakat ili u obliku sastava, pjesme, pisma, bajke, basne, izvješća o stvarnom događaju ili u izvedbi intervjua. Djela su zatim bila objavljena na zidovima školskih hodnika, u školskom časopisu i na internetskim stranicama škole. Na satovima razredne zajednice osobna interakcija između učitelja i učenika ponešto je drukčija nego na satovima ostalih predmeta, što omogućuje socijalnoj zajednici koju predstavlja

pojedinačno razredno odjeljenje priliku za ponešto lakšim, a prije svega bržim načinom suoblikovanja učenikovih trajnih navika, uzoraka ponašanja i postupanja te njegovih pozitivnih osobnih značajki. U tu svrhu na satovima razredne zajednice bile su organizirane posebne radionice, koje su se odvijale prema priručniku Čudo, koji su dobili svi razrednici u školi i koji su upotrebljavali pri svome radu. Kao što navodi njegova autorica, usmjeren je upravo u plansko razvijanje suosjećanja, empatije i sposobnosti prihvaćanja različitosti kod korisnika jer svakodnevni međuvršnjački odnosi utječu na djetetovo samopoštovanje, samopouzdanje, a time i samouvjerenost, utječu na poboljšanje međuljudskih odnosa pomoću redovitog izbjegavanja pojava netolerancije i međusobnih sporova.

Razmišljanje devetoškolke na satu razredne zajednice:

Cijeni ono što jesi.

Budi ponosan na ono što imaš.

Nemoj se nikada sramiti svojih najbližih.

Poštuj svoj izgled, čak i ako si drukčiji, razlikuješ se u nečemu od ostalih.

Cijeni svoje prijatelje.

Bez obzira na to što si ti, nikada se ne predaj, uvijek ustraj, nikad ne znaš kako će ti to dobro doći u životu.

Najvažnije je da voliš samog sebe.

Nikada se ne pretvaraj da si netko drugi samo zato da bi te drugi voljeli.

Budi ono što jesi i uživaj u životu, nemoj se nikada izrugivati drugima jer će ti se to osvetiti.

Na kraju krajeva – svi smo mi ljudi.

Projektne aktivnosti bile su uključene i u satove domovinske i državlanske kulture i etike. Radionice s naslovom Citat, u kojoj su sedmoškolci u prvome dijelu čitali i birali citate ili misli priznatih i posve nepoznatih autora u vezi tolerancije i prijateljstva, usredotočile su se na njihova zanimljiva tumačenja sadržaja citata, prenesenih na iskustva iz svakodnevnog života u školskoj i izvanškolskoj zajednici. U drugome dijelu učenici su samostalno i u više manjih skupina stvarali vlastite citate na temu tolerancije i prijateljstva, a zatim po cijeloj školi, na svakom hodniku pripremili izložbu izabranih citata kako bi ih svi učenici, pa i zaposlenici i drugi slučajni posjetitelji škole, mogli pogledati i saznati više o obrađenoj tematici.

Prioritetnog projekta također se doticala tema natjecanja za Cankarevo priznanje za 8. i 9. razrede, koje uvodi mlade u samostalni istraživački rad i upotrebu literature s područja slovenskoga jezika. Učenici su pročitali knjige *Kit na plaži* (Vinko Möderndorfer) i *Moj život* (Ivan Cankar). Oba teksta povezuje iskustvo različitosti, koje ne premašuje samo vremenske okvire nego i kroz različite književne žanrove omogućuje produbljeno razmišljanje o nedaćama odrastanja glavnih književnih likova i preslikavanje toga u današnje posve drukčije vrijeme i mjesto (Zajednička ishodišta i glavni naglasci pripreme na natjecanje u znanju slovenskoga jezika za Cankarevo priznanje 2018./2019., dr. Igor Saksida.).

4. Zaključak

Projektom Stop ogovaranju! učenici i učitelji Osnovne škole Gorica od 1. do 9. razreda planski su upoznavali i osvještivali toleranciju i prihvaćanje različitosti kao moralno-etičke norme suvremenoga društva. Kroz organizaciju i izvedbu mnogih tematskih radionica, izvedenih u projektnom tjednu i kod izabranih predmeta te na satovima razredne zajednice, učenici su upoznali problematiku svakodnevnog raširenosti ogovaranja u školskom i izvanškolskom okolišu, njegove uzroke, rješenja i negativne posljedice, od stigmatizacije, netolerancije, diskriminacije do nasilja. Rezultati evaluacije projekta Stop ogovaranju! učiteljskog vijeća pokazali su da je projekt postigao svoj cilj. Stručni suradnici izvješćivali su da su učenici nakon izvedenih radionica, obavljenih projektnih aktivnosti primjetnije, odgovornije i s više poštovanja ulazili u međuvršnjačke i druge odnose, a istovremeno je u školskoj godini 2019./2020. bilo zabilježeno, odnosno izrečeno je manje odgojnih mjera s tog područja nego u pet godina zaredom prije toga. Radionice, koje su u pravilu završavale izložbama ilustracija, pjesama, stihova, citata, filmova i slično te različitim nastupima pred školskom publikom, ostavljale su vidljive nastavno-odgojne učinke ne samo na učenicima koji su u njima sudjelovali nego su i učenici i učitelji primijetili da su k prepoznavanju i rješavanju problematike ogovaranja aktivnije pristupali i roditelji, najvjerojatnije zato što su ih djeca kod kuće češće upoznavala s projektnim aktivnostima u školi i zbog slučajnih razgledavanja izloženih djela s radionica na temu ogovaranja. Istovremeno su stručni suradnici na informacijama i roditeljskim sastancima primijetili veće zanimanje roditelja za sadržajne razgovore s tom tematikom i izraženu pomoć za zajedničko traženje prije svega individualnih rješenja. Učiteljsko vijeće je nakon završetka projekta zauzelo stajalište da u interesu djece i škole, pa i lokalne zajednice u kojoj živimo, treba i vrijedi nastaviti određene projektne aktivnosti i ubuduće.

5. Literatura

- [1.] Bečaj, J. (2001). Razrednik in šolska kultura. *Sodobna pedagogika*, god. 52/118, br. 1.
- [2.] Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (2011). Krek, J. i Metljak, M. (ur.) Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- [3.] Rigler Šilc, Katarina., i dr. (2015). Čudo na razrednih urah. Ljubljana: Založba Ocean.
- [4.] Slovar slovenskega knjižnega. (2000). Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- [5.] Zakon o osnovni šoli /ZOs/ (1996). Uradni list RS, br. 81/06. Preuzeto s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448>.